

FOAIA ILUSTRATĂ

În Monarchie: $\frac{1}{4}$ an fl. 1.50; 1 an fl. 6
În România: $\frac{1}{4}$ an lei 5.—; 1 an lei 20

Apare în fiecare Duminică

Redacțiunea și Administrațiunea:
Strada Măcelarilor Nr. 21

Anul I

Sibiiu, 20 Octomvrie (1 Noemvrie) 1891

Nr. 42

Când lângă groapa mea...

Când lângă groapa mea vor trece
Și n'or vedea cununi de flori,
Uitase-vor atât de rece,
Necunoscuții trecători.

D'abia citi-vor ștersul nume
Și nici n'or ști că 'n fața lor
S'a stîns și zace-o 'ntreagă lume,
O 'ntreagă lume de amor!

George Murnu.

Bătăușul.

Novelă de Ivan Turghenev. — Traducere de Enea Hodoș.
(Urmare).

III.

Au trecut câteva luni. Lușcov nu mai ceretase familia Perecatov deloc d'atunci, Kister dimpotrivă venise destul pe des. Nenila îl avea foarte drag; însă nu din pricina ei își făcea vizitele, ci din a fetei. Ca tinăr neumblat și inocent găsia o deosebită bucurie întru a-și împărtăși reciproc ideile și simțirile, și în onestitatea sa blăjîna credea în putința unei amiciei înalte, neturburate între un om tinăr și o fată.

Într'o zi a trecut earăși pe la familia Perecatov în o trăsură cu trei cai bine nutriți și focoși. Era o căldură înădușitoare de vară. Pe cer nici un nuor. Numai la orizont se aduna o masă de negură albăstrie caracteristică, ce se părea un nuor de furtună. Casa, care servia de vărare familiei, o zidise Perecatov. Cu prevederea particulară a unui boierinaș de stepă, sciuse să o întocmească așa, de ferestrele erău cu fața drept spre soare.

Deja în revărsatul zorilor Nenila porunca să închidă toate jaluzelele. Kister intră în salonul răcoros clar-obscur. Lumina se juca pe podeală în linii lungi, pe pereți în fășii scurte dese. Kister a fost primit foarte amical din partea familiei. După mîncare Nenila s'a retras în iatacul seu, ca să se odihnească puțin; domnul Perecatov se lungi în tîcnă pe sofa, ear' Maria se aședă lîngă fereastră la gherghef. Kister ședă în fața ei.

Fără să ridice ghergheful, ea se răzîmă ușor cu pieptul și își sprigini capul în mâni. Kister începe să povestească. Ea îl ascultă fără luare aminte, — trebuiai să crești, că așteaptă ceva. Din când în când privia de cea parte la tatăl seu, și dintr'odată își întinse mîna.

— Ascultă, Fedor Fedorovici... dar' să vorbesci încet... *papă* doarme.

În faptă, domnul Perecatov adurmise ca de obicei. Sta cu capul dat pe spate și cu gura puțin deschisă.

— Ce poftesci d-ta? întrebă Kister plin de speranță.

— N'ai să-ți rîdi de mine?

— Dar', te rog!...

Maria a plecat capul, — așa încât mînile numai partea de sus a feței nu o acoperiau. Apoi întrebă pre Kister cu glas încet și cu oarecare zăpăceală, pentru-ce nu ia cu sine nici-odată pre domnul Lușcov.

Nu era ântăiași-dată dela bal încoace, când Maria vorbea despre dînsul...

Kister tăcea.

Neliniștită îl privia Maria printre degete.

— Îmi dai voie să-ți spun sincer părerea mea? întrebă Kister.

— Pentru-ce să nu-ți dau?... Sigur!

— Mie 'mi-se pare, că Lușcov a făcut o impresiune asupra d-tale!

— Nici-decum! răspunse ea și se plecă și mai tare, ca-și-când ar vrea să examineze mai bine modelul... O fâșie de lumină îngustă, aurita se juca în pîrul seu.

— Nici-decum!... Însă...

— Însă... repeți Kister zîbind.

— Vești d-ta, dișe Maria ridicându-și deodată capul așa, încât fâșia de lumină îi cădă drept în ochi, vești d-ta... el...

— El te interesează...

— Ei bine... da... îi răspunse șovăind, roși toată, își întoarse capul puțin la o parte și continuă în poziția aceasta:

— Are el ceva așa de... Vești, că totuși rîdi, adaoșe ea deodată și se uită aspru la Kister. Împrejurul buzelor lui Kister se ivi un zîmbet plin de blîndețe.

— D-tale îți spun tot, ce am în gând, urmă ea. Sciu, că îmi ești un... („amic credincios“ voia să dică)... Ai bune intențiuni cu mine.

Kister se închină. Maria tăcu și-i întinse mâna sficioasă. El îi strînse respectuos vârful degetelor.

— Trebuie să fie om foarte ciudat, observă ea și ear' se sprijini în gherghef.

— Om ciudat?

— Da... Preste tot mă interesează numai ca ciudat, adaoase ea cu viclenie.

— Lușcov este un om curios, însă generos, întimpină Kister cu aer solemn. Camarații sei din regiment nu-l cunosc; nu sciu să-l aprețuiască după merit; îi ved numai partea din afară. Firesce, este cam respingător și bizar; însă e bun la inimă.

Maria nu-și lua ochii de pe buzele tinărului cornet.

— Am să-l aduc. Îi voi spune, că nu are nici un motiv, să se teamă de d-ta; că este ridicol a fi sficios... Îi voi spune, — o, sciu eu ce-i voi spune... D-ta însă nu scii de loc, că eu...

Kister deveni confus; Maria încă sta nedumerită.

— Ei, atâta pagubă! numai să-ți placă d-tale...

— Da, câți alții îmi plac.

Kister se uită la ea cu șiretenie.

— Bine, bine. urmă el cu aerul mulțumit; am să-l aduc...

— Însă nu așa fără nici o formă — — —

— N'ai teamă; îți garantez, că are să fie în modul cel mai potrivit... Voiu să se regulez lucrul.

— D-ta ești un —! începui Maria surișind și-l amenință cu degetul; însă nu sfârși: domnul Perecatov căscă și deschise ochii.

„Mi-se pare, am dormit nițel“, murmură cu mirare, — o observare ce o făcea șilnic.

Maria și Kister începură să vorbească despre Schiller...

Cu toată aceste lucrul nu-i venia la îndemână lui Kister; în pieptul său se născu ceva ce sēmēna a gelosie, — dar' în generositatea sa își făcea pentru aceasta imputări. Nenila se intoarse în salon; încurând se servi ceaiul. Domnul Perecatov porunci cânelui său de repetite-ori să sară preste băț, și explică societății ce lucruri iscusite a învătărat cânele lui; în vreme-ce inteligentul animal da din coadă și își linge clipind botul. Spre seară când ferbințele s'a mai potolit, și bătea un vânt lin, familia întregă eși la plimbare într'o pădurice de mesteacani situată în apropierea casei. Kister nu-și lua ochii de pe Maria: se părea, ca-și-când ar vrea să-i dea a înțelege, că va executa conscientios încredințarea ei. Maria era când supărată, când veselă până la sburdălnicie. Deodată începui Kister să vorbească cu vorbe mari despre iubire și amicie... dar' degrabă observă

privirile ascuțite pânditoare ale Nenilei; și își părăsi îndată tema.

Limpede și strălucitor apunea soarele după orizont. Înaintea păduricei de mesteacani se întindea o poiană largă. Acum îi veni în gând Mariei să pună la cale un joc „de-a prinsele“. Au adus servitorii, ear' domnul Perecatov s'a pus lângă nevasta sa, Kister lângă Maria. Servitorii începură a alerga între strigări slabe, smerite; lacheul domnului Perecatov a avut cutezarea să desfacă pe Nenila de soțul său, ear' o fată din casă se lăsă respectuos să fie prinsă de stăpânul său; dar' Kister nu se lăsă să-l despartă de Maria. Totdeauna când se puneau în șir, îi spunea în pripă câteva vorbe la ureche. Ea se roșia cu totul de alergat, îl asculta zimbând și neîncetat își neteșia părul cu mâna...

După cină Kister plecă carăși.

Era o noapte liniștită, limpede. El își luă căciula din cap. Era așa de agitat... mai că îl durea inima. „Da“, gândia el, „ea îl iubesc; și eu — eu să-i fac să se întâlnească... fie, am să justific încrederea ei!“

Deși Maria nu dase a se înțelege în mod neîndoios, ce simția pentru Lușcov, deși, după-cum afirmase ea însiși, el deșteptase numai curiozitatea ei, Kister își compuse un roman întreg și cerca să se lămurească în sine, ce datorii are de împlinit. El se hotărî a-și jertfi sentimentele sale proprii; „aceasta o pot cu atât mai ușor“, cugetă el, „cu cât eu, afară de o prietenie adevărată călduroasă, până acum nu simțesc nimic pentru dînsa“. Kister într'adevăr era în stare a se jertfi pentru prietenie, pentru datorie recunoscută. Citise mult, și așa își închipuia, că are experiență și cumiinție; n'avea nici cea mai mică îndoială, că presupunerile sale n'ar fi adevărate; nu se nădăia, că vieța este nesfârșit de felurită și nici-odată nu se repeșce. Încetul cu încetul se entusiasma pentru jertfirea sa de bunăvoie, și gândia cu duioșie la problema, ce avea să deslege. A fi mijlocitorul între o fată iubitoare, timidă și într'un bărbat, care poate numai de aceea era aspru și respingător, fiindcă nu i-a fost destinat nici-odată a simți și a deștepta iubire, a-i aduce în atingere unul cu altul, a-i lămuri asupra sentimentelor proprii, și apoi a se retrage, fără a-i lăsa să presupună măcar, ce mare sacrificiu au adus el, — eată o problemă grandioasă!... Fața generosului visător ardea, prelungă toată răceala nopții.

În dimineața zilei următoare se duse la Lușcov.

Ca totdeauna acesta zăcea pe sofa și fuma din pipă. Kister îi pofti bună dimineața și șise cu oare-care solemnitate:

— Am fost ieri la familia Perecatov.

— Ah! răspuse Lușcov indiferent și căscă.

— Da... Sînt oameni foarte cum se cade.
 — Aşa!
 — Am vorbit despre tine.
 — Foarte mare cinste; cu cine ai vorbit despre mine?

— Cu bătrânul... şi şi cu fata.
 — Ah, cu domnişoara aceea — groasă!
 — Este o fată foarte frumoasă, Luşcov.
 — Apoi da, toate sînt frumoase.
 — Nu, Luşcov, tu nu o cunosci. Te încredinţez, încă n'am cunoscut nici-odată o fată aşa de cuminte, bună şi amabilă.

— N'ai citit în Corespondentul de Hamburg, începî Luşcov a declama pe nas, cum în anul trecut Münnich au alungat pe duşmani!

— Însă eu îţi spun — — —
 — Eşti amorisat în mititica, dragul meu, observă Luşcov batjocoritor.
 — Nici-decum. Nu-mi trece nici prin vis.
 — Fedor, eşti amorisat!
 — Fleacuri! Cum ar fi cu putinţă aceasta!
 — Tu eşti amorisat, scumpul meu amic! repeţi căpitanul.

— Ah, Alexie, ar trebui să-ţi fie ruşine a-mi spune una ca asta! Ńise Kister supărat.

Pre ori-cine altul Luşcov ar fi început abia acum să-l tachineze cum se cade; dar' cu Kister era indulgent.

— Bine, bine, Ńise încet; nu te supăra, Fedor; povestesc-mi ce-ţi apasă inima.

— Ascultă, Alexie, urmă Kister cu căldură şi se puse lîngă el, tu scii, că eu te am drag. (Luşcov se strîmbă). Însă, grăind deschis, un lucru nu-mi place, şi adevărat acela, că tu nu vrei să faci cu nimeni cunoscinţă mai deaproape, şezi tot acaşă, te feresci de atingere cu oameni buni. Căci la urmă tot se mai găsesc adevăraţi oameni buni... Ei bine, admit, că în viaţă ai încercat desamăgiri, că te-au maltratat grozav; şi că nu trebuie să te arunci în braţele celui d'antăi venit însă, pentru-ce te feresci de toţi?... Aşa te vei pute odată strica şi cu mine!

Luşcov fuma într'una liniştit.

— Urmarea este, ca nimeni nu te cunoaşte, — nimeni afară de mine. Dumnezeu scie, ce gîndesc alţii despre tine!... Alexie, adăose Kister după o mică tăcere, creşti tu în virtute?

— De ce să nu cred?... Sigur, eu cred, murmură Luşcov.

Kister îi strînse mîna cu căldură şi gingăşie.

— Aşi vrea, urmă el cu glasul înduioşat, să te împac cu viaţa. Tu trebuie să fii earăşi vesel, earăşi să îmbobocesci, — da, da, în toată forma earăşi să îmbobocesci. Cât mă va face aceasta de fericit! Dă-mi voie numai, ca une-ori, la oca-

siune potrivită, să dispun preste tine. Astăzi avem — oare ce avem? Luni... mîne Marţi... Mercuri, da, da. Mercuri mergem la Perecatov. Se vor bucura aşa de mult când te vor revede... şi vom petrece acolo câteva ciasuri fericite... Şi acum să fumez şi eu o pipă de tutun.

Luşcov şedea mereu nemişcat pe sofa şi se uita în tavan. Kister îşi aprinse pipa. veni la fereastră şi începî a bate cu degetele pe geam.

— Aşadară s'a vorbit acolo despre mine? întrebă deodată Luşcov.

— Veđi-bine; răspunse Kister cu un aer expresiv.

— Ce s'au vorbit?

— Ei... au vorbit despre tine. Ar vrea bucuros să te cunoască.

— Cine adevă?

— Ce curios eşti!

Luşcov sună şi porunci servitorului să înşele calul.

— Unde vrei să mergi?

— La menaj.

— Ei, la revedere... Aşadară Mercuri mergem la Perecatov?

— Bine, nu-mi pasă, Ńise Luşcov trîndav şi se întinse.

— Curios om! strigă Kister şi plecă. Pe drum se adînci în gîndiri şi suspină adînc mai de multe-ori.

(Va urma).

Din vremea lui Horia.

La 31 Octomvrie 1784 se adunară în biserica din comuna Mesteacăn, chemaţi aci prin căpitanul lui Horia, Crişanu, vr'o 600 Ńerani din districtul Zarandului, din comitatul Hunedoarei şi din Munţii Abrudului, ca să primească scirile aduse de Horia dela împăratul, conform cărora Ńeranii ar ave să meargă la Alba-Iulia să primească arme şi să se facă grăniţeri, devenind astfel eliberaţi de sarcinile iobăgiei, ear' cei care voiesc să rămăie iobagi, să nu aibă să facă pe săptămână mai mult decăt o singură Ńi de clacă, şi şi aceea pe lîngă plată.

Acesta a fost începutul răscoalei lui Horia, a răscoalei, care adevărat că s'a ilustrat prin o mulţime de fapte crunte săvirşite de Ńeranii răsculaţi, dar' şi prin fapte de aceeaşi cruđime şi barbarie din partea nobilimei asupra Ńeranilor răsculaţi. Pentru asupririle seculare neomenoase sociale, politice şi religioase Ńeranii îşi luară crâncenă isbîndă, pentru simţul omenesc şi naţional călcat în picioare de o nobilime egoistă, injustă şi barbară în simţăminte, ei deteră respătata, ear' nobilimea îşi resbună crâncen asupra acelora, care cutezară a pretinde a fi şi ei tractaţi ca oameni, nu ca vite sau unelte netrebnice.

Causa mai îndepărtată şi mai adîncă a răscoalei a fost scoaterea de secol, prin legislaţia Ńerei chiar, a elementului Ńerănesc din posesiunea pămîntului muncit de el şi odinioară proprietate a sa, şi încăt privesce pre iobăgiu de naţionalitate română, şi apăsarea nesuferită confesională, decretată prin inhumana lege a Ńerii, care dispunea că religia Românilor e în Ńeară suferită numai până

când le va plăcè domnilor pământeni. Reduși astfel tot mai mult la starea sclavilor de odinioară din vechime, țeranii încă de prin secolul XII și până în al XV-lea făcură dese răscoale, în care nu numai iobagiul deposedat se sculă asupra posesorului de pământ, ci „și simțământul national al unui popor chinuit de alt popor“. Dar' tot de atâtea-ori aceste răscoale fură suprimate cu extremă și neomenoasă cruzime din partea acelorora, care bucurându-se de o soartă mai bună, de țigăna vieții, provenită mai ales din roadele muncii neobosite a celor trântiți la pământ, de o cultură mai superioară, ar fi trebuit să aibă și simțăminte mai nobile, mai generoase și vederi mai largi sociale, politice și umane; fiecare răscoală suprimată prin mijloace de teroare aducea o înăsprire a sortii nefericitorilor iobagi, le înfîgea tot mai adînc ghimpele exacerbarii în inimă și-i predispucea tot mai mult pentru noue încercări de a scutura jugul neomenesc, ce li-se impunea cu forța.

Tot acest indemn general a fost, care a produs și răscoala țeranilor din 1784 și tot aceleași au fost mijloacele de suprimare, dar' în urmă totuși un împărat cu vederile largi și cu inima nobilă a unui Iosif II-lea a croit o nouă cale, cara deși după grele lupte în contra egoismului și a prejudiciilor de tot felul, a adus și țeranilor iobagi mântuirea mult oftată și cu atîta sânge și cruntă sudoare răscumpărată.

Causele mai deaproape ale răscoalei din 1784 însă au fost următoarele:

În decursul vremurilor sarcinile ce se impuseră țeranilor iobagi prin domnii pământesci, fie ei persoane private, fie autoritățile fișcale de pe moșiile statului, se sporiseră tot mai mult și deveniseră insuportabile. Și deși se consideră ca o anecdotă, totuși pentru spiritul timpului și pentru modul cum poporul cugeta asupra lucrului e caracteristică jalba, ce Horia s' a prezentat împăratului Iosif II, în termeni scurți și cuprinzători, în una din audiențele sale dela Viena:

„Mărite Împărate!
 „Împărțea săptămănei:
 „Patru zile de clacă
 „A cincia la pescărit
 „A șeasa la vânătoare
 „Și toate aceste la olaltă numai pe seama domnului.
 „A șepta și doară e a lui Dumnezeu!
 „Apoi judecă, prea dreptă Împărate, cu ce o s' e mai plătim și noi de bir și de toate cele dări“.

La această îngreunare a sarcinii robotului se adause în special pentru locuitorii din Munții Abrudului exorbitanta urcare a taxei de răscumpărare în bani a impozitelor „in natura“ ce aveau să plătească fiscului, rămăind altcum oameni liberi, și scurtarea dreptului de cărcimărit. Taxa de răscumpărare a impozitelor în naturalii, până la anul 1775 fiind de 5859 fl. ajunsese la anul 1783 la suma împătrată de 21.455 fl., la care se mai adăuseră o mulțime de alte contribuții și zile de lucru; ear' cât pentru cărcimărit locuitorii fiind mai înainte volnici, după plățirea unei neînsemnate taxe, a-și aduce beutura trebuincioasă de unde le va plăcè și de unde o vor afla mai ieftină, la anul 1778 dreptul de cărcimărit li-se luă și se arëndase pentru suma de 12.000 fl. la nisce întreprinzători armeni, care prelîngă că aduceau în munți beuturile cele mai rele și le vindeau cu prețuri scumpe, mai supuneau pre bieții locuitorii la fel și fel de vexațiuni, care dăduseră chiar ocaziune la un tumult în Cămpeni la anul 1782.

O altă cauză mai deaproape pentru erumperea răscoalei a fost agitațiunea produsă în țeranii români din Transilvania prin conscripțiunea militară din 1784. Încă de pe timpul împărătesei Maria Teresia se înființaseră mai multe regimente de grănițeri pentru apărarea țerii în contra Turcilor. Între cei care primise armele erau și locuitorii mai multor comune românesce, care prin faptul

că luaseră asupra-și greaua îndatorire de a face mulți ani dearîndul serviciul militar, fură scoși de sub potestatea domnilor pământesci și declarați oameni liberi. La anul 1784 se dete prin Împăratul Iosif II. porunca, ca între grănițeri să se conscrie până la alte dispoziții și locuitorii altor comune aședate pe la frontierele Transilvaniei. Românii munteni grăbiră a se înrola în masse ca militari, pentru-ca, primind arme, să scape de asupririle domnilor pământesci. Dar' fiindcă, continuându-se această înrolare pe o scară atît de întinsă, în curend marii proprietari ar fi rămas lipsiți de brațele, care să le cultive moșiile lor întinse, și lipsiți de isvorul, care le da cu îmbelșugare mijloacele de îmbuibare și de opresiune, ei se plânseră în contra dispozițiilor guvernului în această direcțiune și exoperară să se sisteze militarizarea mai departe și să nu se execute nici întru cât se inițiasse. Astfel țeranii care după nobila intențiune a împăratului Iosif II., exprimată și în ordinul dat de dînsul în 1783 din Sibiiu în înțelesul: „ca să înceteze odată preste tot locul degradarea sclăvească (iobăgia) a omenimii“, așteptau să fie apărăți și scăpați de vexațiunile domnilor pământesci, se vedură tot acolo unde fuseseră mai înainte: tot asupriți și ținuți în sclăvie degradătoare.

Împregiurarea însă că țeranii acum înțeleseră, că chiar împăratul se interesează de soartea lor, îi umplu cu noue speranțe pentru o reală îmbunătățire a sortii lor, și în adevăr aceste speranțe n'au fost zadarnice, căci deși faprica eliberare a urmat mai târziu, totuși atunci s'au făcut începutul unei schimbări spre bine.

Un rol însemnat în mișcarea începută pe acele vremi pentru îmbunătățirea sortii țeranilor iobagi a avut și Horia.

Țeran iobagiu al fiscului și el, din comuna Albac, însă totuși om cu stare materială mai bună, mai inteligent, mai isteț și mai energic, el a servit de mai înainte ca apărător al intereselor iobagilor pe la diferitele autorități, dar' mai ales a fost bărbatul, care din încredințarea mai multor comune de munte a dus plângerile lor în diferite călătorii între anii 1777—1783 la Viena înaintea tronului împăratului Iosif II. Din aceste călătorii el aduse cu sine convingerea, că împăratul doresce îmbunătățirea sortii țeranilor, că a dat porunci în favorul delăturării opresiunilor de care suferiau comunele din munți, că nu e prietenul exceselor nobililor, dar' pe de altă parte se și convinse, că poruncile aceste nu se duceau în deplinire, ci că din contră cei, care se plânseră, erau persecutați și vexați și mai mult ca mai înainte. Amărit pentru aceste el a început a agita pre țeranii în contra domnilor pământesci spuindu-le că e voia împăratului, ca țeranii să se elibereze prin aceea, că se fac militari, să nu mai facă de aci înainte serviții nobililor, ci numai împăratului, și că pământurile iobăgesce au să fie ale lor. Adunarea țeranilor dela Mesteacăn, amintită la începutul acestei expuneri, era făcută cu scop de a comunica țeranilor cărțile aduse dela împăratul. Horia neînfiățându-se însă la această adunare, el îi îndemnă prin vice-căpitanul seu George Crișanu, să se ducă la Alba-Iulia ca să capete arme. Acesta fû începutul răscoalei.

Dela Mesteacăn țeranii plecară în 1 Noemvrie în comuna Curechiu, unde nobilii prințend de veste de pericolul ce-i amenința, voră să puie mâna pe Crișanu, ceea-ce nu le succese. Aceasta apoi a înverșunat pre țeranii astfel, că ei se îndreptară asupra nobilimii din Zărand, începînd înfiorătorul lor războiu țerănesc, în care multe cruzimi s'au comis, mult sânge vinovat și nevinovat s'a vërsat. După multe pustiiri făcute în ținutul Zărandului, în comitatele Hunedoarei, al Albei, al Clujului, al Sibiiului, al Aradului, nobilimea se îmbărbăta pentru apărare și în cele din urmă răsculații se vedură chiar față în față cu cătanele împăratului, ordinelor căruia credeau a se conforma. Prin dibăcia vice-colonelului împărătesc

Schultz, însărcinat de comandantul militar cu combaterea răscoalei, se încheiă la 12 Noembrie, la Tibru, un armistițiu cu țeranii răsculați. Urmarea armistițiului a fost, că țeranii primind asigurări, că plângerile lor vor fi cercetate și, pe cât vor fi întemeiate, și satisfăcute, începură a se risipi și a se duce pe acasă. Prin aceasta și prin misiunile comisarilor Schultz la Câmpeni, a oculistului român Molnar la Brad etc. pentru cercetarea asupra cauzelor și asupra inițiatorilor răscoalei, nobilimea câștigă timp pentru reculegerea puterilor, pentru intrigi în contra țeranilor și pentru concentrarea de miliție în scopul combaterii cu succes a răscoalei. Țeranii din contră, puși până aci în picioare mai mult de puterea elementară a

isbucnirii simțemintelor lor de răsbunare și de dorința de a se scăpa de jugul, ce prea greu apăsă asupra grumazului lor, după armistițiu, care expiră fără a le aduce rezultatul așteptat, încercară să se ridice de nou, dar lipsiți de conducere și de plan în mișcarea lor, mai ales vedându-se combătuți și de miliția împărătească, nu mai putură continua răscoala. Ea fu în curând potolită cu desăvârșire.

Căpitanii țeranilor răsculați: Horia și Cloșca, părăsiți de soții lor se retraseră în pădurile Albacului cu intențiunea a aștepta acolo ascunși, până când dându-se ocașia potrivită și având și mijloacele trebuincioase bănesci, se poată întreprinde o nouă călătorie la Viena, ca să ducă

Amazoanele regelui din Dahomé în luptă.

de nou la treptele tronului plângerile celor prizoniți și asupriți.

Funestă amăgire! Ei au fost din rîndurile acelor, care eșind din ordinea obișnuită de lucruri, au trebuit să plătească cu capul îndrăzneța lor încercare și ca să se dovedească și cu această ocașie durerosul: „perirea ta din tine...” soți de ai lor de suferințe și oameni din neamul lor au fost, care pentru bani și promisiuni frumoase, au dat mână de ajutor pentru prinderea capilor răscoalei și pentru osândirea lor.

Vice-colonelul Kray, comandantul ostașilor împărătesci, însărcinat cu împrăsciarea cetelor de răscolăți de prin munți și cu prinderea căpeteniilor răscoalei, reuși,

prin mijlocirea unui pădurar fișcălesc, Meltzer, a angaja 7 țerani români din Albac, mai ales gornici, pentru aflarea urmei lui Horia și Cloșca prin munți, pe unde soldații înzadar ar fi umblat să-î prindă. La 27 Decembrie acei gornici, mergând pe nisce urme proaspete de pe zăpada cădută noaptea, aflară în sfârșit pre cei doi nefericiți căpitani sub un brad de jumătate găunos unde își făcuseră un fel de adăpost de cetină de brad în apropierea unui foc mare, la care se încălțiau. După-ce sub pretext că umblă după vânat doi din cei 7 țerani, anume Stefan Trif și Nuțu Mățiaș, ajunseră la focul lui Horia și Cloșca și după-ce se aședară cu ei la povești, se apropiară și ceilalți 5. Atunci cei doi se aruncară asupra lui

Horia și a soțului său, îi trântiră la pământ și cu ajutorul celorlalți, care alergară la dînsii, îi legară și îi prinseră. În timpul acesta Horia scoase din sin un volum de scrisori și le aruncă în flacărele focului, unde se mistuiră fără să fi fost cu putință a scăpa ceva din ele. Astfel povestesc însuși Kray în raportul său oficios prinderea capilor răscoalei. Duși prinși în fortăreața dela Alba-Iulia, unde mai târziu fu adus și celalalt soț al lor, Crișanu, la 26 Februarie 1785 se pronunță asupra celor doi d'antîi sentența de moarte, care asupra lui Crișanu se pronunță încă la 16 Februarie. Sentența aceasta crudă și înfiorătoare fu executată asupra corporilor lui Horia și Cloșca în dimineața zilei de 28 Februarie, în prezența a unei mulțimi de vr'o 6000 țerani, aduși în cea mai mare parte anume la Alba-Iulia de prin vr'o 400 comune, ca să asiste la execuțiune. Mai antîi Cloșca apoi Horia fură așezați pe roată și li-se rupseră oasele începînd dela picioare. Amîndoi suferiră groaznicul supliciu fără a șovăi și fără a renega măcar pe un moment firmitatea caracterului lor. Corporile le fură tăiate în 4 părți și puse pe roate pe la respântiile drumurilor, „ca să fie de exemplu și oroare pentru alții asemenea lor“.

Ear' vîndătorii lor căpătară toți împreună, drept remunerațiune, suma de 600 galbeni și declararea de țerani liberi.

Dl. Nic. Densușianu, care în lucrarea sa asupra „Revoluțiunii lui Horia“ publicată în Bucuresci la anul 1884, ne dă, întemeiat pe acte autentice, istoricul acestei revoluții, care ni-a servit drept basă la aceste expuneri, publică la pag. 474 în traducere română și textpl diplomei de eliberare de sarcinile iobăgesci a lui Nuțu Mătiaș. Avînd scriitorul acestora ocașiune a vedea și diploma originală cu textul latin, dată lui Ștefan Trif, am creșut că nu va fi de prisos, dacă cu ocașiunea publicării ei, voiui permite, pentru mai bună înțelegere, o expunere pe scurt a acelei memorabile mișcări și a principalelor persoane ce au avut rol important într'însa.

Diploma e scrisă pe hîrtie groasă gălbuie 47 cm. lată și 32 cm. lungă. De giur împregiurul scrisorii caligrafice e desemnat în culoare galbenă aurie un pervaz la cele 4 capete cu o jumătate de rosetă și cu o ghirlandă de rămurele cu frunze verzi și flori roșii. Textul e următorul:

„*Memoriae commendari praesentibus omnibus ac singulis, quorum interest! Sacratissimam Caesareo-Regiam et Apostolicam Majestatem Vigore Rescripti Excelsae Cancellariae Hungarico Transilvanico Aulicae dato 17-ma Ianuarii a. c. clementissime resolutisse, ac respective demandasse, quatenus Superioris Fisco-montani Domini Zalatnensis Possessionis vero Nagy-aranyos Circuli Albak, Subditus fiscalis, Providus Triff Stephan, ob exhibitam suam in Interceptione exortae in Magno hocce Transilvaniae Principatu Anno proximo praeterito 1784. Rebellionis Antesignanorum Nicolai Ursz alias Horia, ac Kloska Ivon, Dexteritatem, et singularem fidelitatem, a Statu suo Iobagionali tam pro se, quam Posteris suis in perpetuum manumittatur, ac in statum Libertinorum, nulli Jurisdictioni Dominali secus in Personas Colonorum perpetuorum, de Lege competenti, obnoxiorum, transponatur. Huic igitur altissimae, ac clementissimae simul ordinationi conformiter, antefatum Providum Triff Stephan tam pro se, quam Posteris etiam suis, ab omnibus eiuscuicque Tituli oneribus Dominialibus, personali obligationi secus inhaerentibus, immunes esse, ac pro similibus in perpetuum declarari, nullo Fure fisci Regii in ultam, Posteritatumque ipsius utriusque Sexus Personas reservata; Quosuper itaque ex Parte Supremi hujus Officii Montani, ad Tenorem idcirco sub 29-ma Ianuarii a. c. emanatorum ordinum*

Thesaurarialium, praesentes manumissionis Letterae Provido Triff Stephan in sui ac Posterorum quoque suorum securitatem extradantur. Zalatnae quinta Mensis Februarii Anno Domini Millesimo Septingentesimo Octuagesimo quinto.

*Franciscus Liber Baro de Gerlitz m. p.
c. R. Supremus Montium Magister.*

Per Caesareo Regium in Transilvania Supremum officium Montanum

*Ioanes Z. A. de Zwenkau m. p.
Actuarius.*

L. S.

În traducere românească:

„Prin aceasta facem cunoscut tuturor celor de acum și fiecărui în parte, căror se cuvine: că Maiestatea Sa sacratisimă cesaro-regească și apostolică în puterea rescriptului înaltei cancelarii ungueresci transilvane dela 17 Ianuarie a. c. a hotărît prea grațios, respective a demandat, că supusul fiscal providul Triff Ștefan, din dominiul superior fiscal al Zlatnei din satul Albac, comuna Rîul-Mare, pentru desteritatea și particulara fidelitate, arătată cu ocașiunea prinderii lui Ursu Nicolae alias Horia, și a lui Cloșca Ioan, căpitanilor revoluțiunii întemplate în anul tocmai expirat 1784 în acest Mare Principat al Transilvaniei, atât dînsul cât și următorii săi să fie pentru totdeauna liberi de condițiunea de iobagi și să treacă în starea de libertini, nefiind supuși nici unei jurisdicțiuni dominale, la care sînt supuși după lege persoanele iobagilor vecinici. Astfel în conformitate cu această prea înaltă și prea grațioasă ordonanță providul Triff Ștefan, mai sus numit, atât cât îl privește pre dînsul cât și pre următorii săi se declară oameni liberi, scutiți pe veci de toate sarcinile iobăgesci de ori-ce natură, legate de iobăgia personală, nereservându-și fiscul regesc nici un drept asupra persoanei lui și a urmașilor săi de ambe sexele. Despre ce în conformitate cu ordinul Tesaurariatului din 29 Ianuarie 'i-se dă providului Triff Ștefan din partea oficiului suprem de mine această diplomă de manumisiune, atât pentru siguranța lui, cât și a următorilor săi. Zlatna, în 5 Februarie anul 1785. (Urmează subscrierile).

Va să dică Trif și soții lui își primiră arginții pentru serviciile făcute, dar' nu prea îndelungat timp se bucurară ei de recompensa ce li-se dete, căci după cum citim la autorul numit, în anul 1816 nobilii începură proces în contra celor declarați libertini, cerînd restituirea moșiilor pe motivul, că moșiile fiscoului fiind inalienabile, împăratul n'ar fi fost în drept să le înstrăineze, dăruindu-le țeranilor. De altcum oameni bătrîni din Albac, ca d. e. Doșa Dumitru, care murî la anul 1886 în vîrstă de 130 ani mărturisesc, după spusa locuitorului din Albac N. Nicola, că acel Trif Ștefan s'a spanzurat la Șard după-ce 'și-a venit în fire și a înțeles ce a făcut. El s'fi fost învățător în comuna Albac-Arada, locul natal al lui Horia, după cum dovedesc subscrieri de ale lui în protocoalele bisericesci de pe atunci. După dînsul a rămas un fiu cu numele Dumitru, de condiție țeran simplu, care avu și el un fiu, pre Simeon Trif, care mai e în viață, ca om de vr'o 70—80 ani, în condiție de țeran sărac.

Amazoanele regelui din Dahomé în luptă.

(Cu ilustrațiune).

Tradițiunea vechie elină ne povestesc despre un popor, care, trăind în Capadocia sau în Scitia, se compunea numai din femei foarte războinice, ce sub conducerea unei regine forma un stat formidabil, care se afla în neîntrerupte lupte cu toți vecinii. Întrecînd în mărime și tărie proporțiile obicinuite aceste femei, vestitele amazoane ale anticității, aflau cea mai distinsă plăcere în îmblîndirea cailor, în vînatul de animale sîl-

batice și în exerciții cu armele. Pentesilea, una din reginele lor venise în ajutorul Troienilor rău strămorți de Greci, făcând aprig jurământ, că va răsbuna asupra Grecilor uciderea lui Hector. Achil însă, eroul eroilor greci, o făcu și pre ea părtașe de soarta tuturor, care cutezaseră să se pună în calea spadei și a sulitei sale. După-ce însă rânise de moarte pre Pantessilea, ca adevărat erou, care în contra celui neputincios nu mai poartă nici o mânie, îi preamări vitejia, îi deplânse frumșeța și în brațele sale o lăsa să-și deie sufletul. Cele-ce tradițiunea ne povestesc despre amazoanele viteze ale anticității nebuloase, este, însă numai în ce privesc vitejia, realitate în timpul de față în statul Dahomé al Negrilor africani din Guinea-superioară, care se mărginesc deoparte cu ținutul colonial germân Tango și de alta cu posesiunile coloniale franceze din Guinea. Intocmirile acestui stat sînt din cele mai barbare. Toți locuitorii, vr'o 500.000 la număr, sînt sclavi ai regelui, care are deosebita plăcere a jertfi de cătorei are poftă și mai ales cu ocaziunea diferitelor festivități dela curte și religioase, cu miile oameni prinși anume de prin ținuturile vecine. Simburele oștirea regelui din Dahomé, este un corp de 5000 amazoane, care se consideră de soții ale regelui, și care prin disciplina, curagiul și crudelitatea sa mai ales a făcut acest stat temut de toți cei dimpregiur. Ele sînt înarmate cu pumnale, cu puscii, cu coase în formă de lănci și cu săbii, dispunînd de vr'o 30 de tunuri și de un corp de arcașe, care totodată sînt și dăntătoarele, care se produc la ocazii festive. Prin vitejia și crușimea lor ele au răspândit teroarea nu numai la toți vecinii Negri de prin prejur, ci în vara anului 1890 au știut să pue în respect chiar și trupe de ocupațiune franceză din Cotonu care voia să apere orașul Porto-Novo în contra atacului ce-l întreprinse asupra lui oștirea regelui dahoméian. Ilustrațiunea noastră ne înfățișează un atac al amazoanelor asupra unui sat negresc, cu scop de a face prizonieri pentru jertfele obicnuite ale regelui lor.

Biserica, școala, educațiune.

— **Închiderea congresului național-bisericesc** al Românilor gr.-ort. din Ungaria și Transilvania s'a întemplat Duminecă în 13/25 Octomvrie, după-ce în ședințele din urmă între altele s'a votat și noul regulament pentru procedura la alegerea deputaților pentru congresul național-bisericesc. — **Fundațiune pentru internatul Pavelian** din Beiuș a făcut canonicul diecesei oradane dl. Ioan Darabant, depunînd spre acest scop la ordinariatul gr.-cat. din Oradea-Mare suma de 2000 fl., al căror venit ar avé să-l folosească dînsul până mai e în viață. — **Dar pentru ridicarea unei școli** în comuna Vișag, diecesa gr.-cat. a Lugojului. Dl. Dr. George Secășanu, proprietar în Roman (România), a dăruit pentru scopul indicat suma de 450 fl. — **Burse de conferit.** Comitetul Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român a scris concurs pentru mai multe stipendii: de 60 fl. din fundațiunea „Marinovici” pentru studenți de gimnasiu; de 20 fl. din fundațiunea „E. D. Bașota” pentru gimnasisti, cu preferența celor din Munții-Apuseni sau din fostul district al Năsăudului; de 50 fl. din fundațiunea „Dobâca”, pentru gimnasisti născuți în fostul comitat Dobâca; de 40 fl. din fundațiunea „Radu M. Riurianu”, pentru studenți la gimnasiu sau școli reale; un ajutor de 25 fl. pentru un învățăcel de meserie.

Literatură și știință.

— **Chiuituri**, de care strigă feciorii în joc, adunate din popor de Ioan P. Reteganul și date poporului de A. Todoran, tipograf, au apărut în editura și proprietatea

tipografiei „Aurora” din Gherla. 8°, 120 pag. — **Codicele Mateiu Voileanu**, scrieri din prima jumătate a veacului trecut, publicate de Mateiu Voileanu, asesor consistorial. Sibiu, tiparul tipografiei archidieceșane. 1891. 8°, 144 pag. și 2 facsimile în litografie. Cuprinde texturi despre sfințele icoane, din viețile sfinților, Istorii cu învățături morale, Pilde filosofice de pe limba cea proastă grecească tălmăcită românește, (927 la număr), Istoria Troadei, Prorocia Siviliei Eritreia, o predică la morți, Cântarea Evei, Plângerea lui Adam, Povestea lui Archirie cu nepotu-seu Anadam. Ca și carte de lectură va da cărturarilor dela sate mai ales în „Pilde” multe învățături folositoare, pentru-ca să aibă deplină valoare și pentru istoria limbei române, ar fi trebuit să fie retipărită întocmai cu semnele cirilice, în care sînt scrise texturile, nu numai în transcripțiune cu literele latine de ađi. — **Din Studii asupra Constituțiunii Românilor**, sau explicarea pactului nostru fundamental din 1 Iulie 1886, de G. G. Meitani, au apărut la București, tipografia Grigorie Luis, fasciculele XIII. și XIV., cu care se încheie șirul de studii, pre care autorul le-a început a le publica la anul 1880, asupra obiectului indicat în titlul publicațiunii. — **Tatăl Radetzky**, vieța și faptele lui, de C. de Dunccker, major, șef al secțiunii de scripte a arhivei de război din Viena, traducerea în românește de Oscar Criste, locotenent c. și r., cunoscut și publicului român prin traducerea mai multor din poeziile sale făcută de dl. G. Coșbuc. Cartea, înzestrată cu mai multe gravuri frumos executate, reprezentând statua lui Radetzky, generali și colonelii mai vestiți, care au stat sub comanda lui, localitățile unde s'au întemplat luptele mai însemnate, în care a comandat dînsul, și trei charte ale ținuturilor din Italia-de-Nord, unde a fost mai ales câmpul de activitate războinică a generalului, cuprinde pe 228 pag. biografia lui Radetzky și date interesante asupra evenimentelor din armata austriacă, întemplate înainte cu o sută de ani, precum și date politice și diplomatice. Traducerea românească e reușită. Cartea fiind scrisă mai ales pentru soldați, dar' putînd fi citită cu interes și de publicul nemilitar, ea se poate procura deadreptul dela librăria c. r. L. V. Seidel et Comp. în Viena, precum și dela ori-ce altă librărie. — **„Ungaria”** ete titlul unei reviste „științifice și literare”, ce a început se apară la Cluj, sub redacția lui Grigorie Moldovanu (a prea cunoscutului Moldován Gergely). În articolul-program spune Românilor, că au datorința „a se interesa de tot ce e unguresc, a da mâna Ungurului și a-l spriginî în munca sa, pentru-că numai aceasta e calea, care ne va conduce la fericirea comună”, și pentru-că „Rumânul și rumânimea numai prin spriginul unguresc poate ajunge la fericirea oftată”. Conform acestei credințe ale sale, care 'e dictată nu de considerări științifice și literare, ci de considerațiunile politice de đî, dl. Moldován în articoliu următor: „Monumente limbice” de Paul Hunfalvy; reproducerea Răspunsului d-sale la memorandumul studenților bucureșteni; reproducerea Răspunsului studenților maghiari la memoriul studenților români; „Ceva limbic”; Amintiri din 1848, în care batjocuresc pre Șaguna și pre Axente și preamăresc pre renegatul Vasváry, și în alți câțiva articoli de natură polemică, în care multe personalități, dar' nici o urmă de critică „literară sau științifică” nu se poate observa, își dă multă trudă să ne arete că, ce e lucru românesc e prost, ear' ce este lucru unguresc e tot ce e mai bun și mai ales. Dacă pe astă cale dînsul voiesce să apropie pre Români de Unguri, face o lucrare vrednică de compătimit și cel mai aprig contrar al Ungurilor, n'ar pute să desmante pre Români de apropierea de Unguri mai cu efect, decum o face dl. Moldován prin revista sa „literară și științifică”.

Cronica săptămânii.

— Desbaterile camerei deputaților din Budapesta s'au învîrtit în dîilele din urmă mai ales asupra proiectului prezentat asupra indemnării și s'a continuat lupta cu vorba între opozițiune și guvernamentali, mai ales între Apponyi și Szilágyi. Printre aceste s'a mai dat și răspunsul ministrului-president la interpelarea făcută înainte de prorogarea camerei cu privire la cele întemplate la Fiume. Din acest răspuns rezultă că cercetarea fiind terminată, din partea autorităților competente militare s'a dat admonițiune celor învinovați cu transgresiuni și s'a ordonat abținerea persoanelor militare dela amestec în afaceri, care iau caracterul de demonstrațiuni publice. — **Parlamentul din Viena** s'a ocupat cu desbaterea asupra bugetului. Cu această ocaziune deputații din partidul Cehilor tineri și-au exprimat nemulțumirea lor cu jignirea ce se face Cehilor dincoace de Leitha prin încercările de germanizare, ear' dincolo prin un fel de monopol politic dat Ungurilor, precum și întristarea că Majestatea Sa la Reichenberg n'ar fi vorbit decât nemțesce, până-ce la Praga a vorbit bohemesce și nemțesce. Mai ales la poziția fondului de dispozițiune s'a accentuat în continuu dreptul de stat bohem și imposibilitatea unei revisiuni a transacțiunilor de împăcare, sau a unei schimbări a lor. Afară de Cehii tineri a votat și partidul național-germân în contra acceptării poziției despre fondul de dispozițiune, pentru-că nu admite fonduri, asupra cărora nu are nici o controlă. — **Regele României** a sosit împreună cu principele de Hohenzollern la Potsdam și la gară a fost primit foarte cordial de împăratul cu toți prinții casei regale. Când trăsura în care se aflau cei doi monarhi ajunse la Lange-Brücke se deteră 101 salve de tunuri, ear' seara, în ziua sosirii, s'a dat o masă de gală cu o sută de tacâmuri. Corespondentul din Berlin al lui „Pester Lloyd“ vorbind despre această vizită, deși nu-i atribue un scop de înaltă politică, totuși nu se poate reține a nu face amintire de părerile diarului „Kreuzzeitung“, care vorbește de greutatea, ce le întîmpină raportul României cu Austro-Ungaria, cu deosebire din cauza pretinsului tratament aspru al Românilor din Ungaria, care exacerbează întregă românimea. Ear' oficiosul „Norddeutsche Allgem. Zeitung“ vorbind de visita regelui României la Berlin, dice între altele, că „poporul germân doresce, ca regele să primească prin călătoria sa la Germania siguranța, că el și poporul seu au în inima Europei amici, ale căror simpatii pline de abnegațiune pentru

soartea României precum în trecut așa și în viitor vor fi totdeauna probate“. — Altcum se presupune, că la întoarcerea în țeară regele trecînd prin Viena, va face o vizită Împăratului și regelui Francisc Iosif. — **Scaunul papal** a adresat, după-cum spune „Pol. Corr.“, din incidentul celor întemplate pelerinilor în Pantheon, note diplomatice puterilor reprezentate în Roma prin ambasadori. În aceste note se atrage atenția asupra pericolului, ce ar resulta din împregiurarea, că în Roma își au rezidența lîngă olaltă două puteri, și asupra împregiurării, că prin oprirea interimală a peregrinagiului s'ar periclita libera comunicațiune a Papei cu lumea catolică. Aceeași foaie spune, că în consistoriul, ce se va ține în primele dîile ale lui Noemvrie, Papa va rosti o alocuțiune, în care va accentua că actuala situație a Vaticanului, cu deosebire în vederea unor anumite eventualități, nu garantează siguranța materială desevîrsită a S-tului Scaun, și că sub anumite împregiurări probabil va lua pentru paza libertății și dignității sale hotărîri extreme. — **Politica de mulcomire a pasiunilor politice de partid** și a împăcării conservativilor cu republicanii francezi pare-că earăși va ajunge le stagnațiune. Archiepiscopul G a u t h e S a u l a r d din Aix a adresat adecă, în afacerea pelerinilor francezi din Roma o epistolă cam provocătoare ministrului de culte Fallières. Acest pas al arhiepiscopului însă a îndurat un refus energic și renitentul prelat a fost citat înaintea judecătoriei. Clericalii francezi ar voi să împedece această compărere înaintea judecătorului prin fel și fel de subterfugii, presa însă a luat poziție hotărîtă în contra lor. — În **Bulgaria** s'a deschis la 27 Octomvrie n. de cătră principele Ferdinand sesiunea ordinară a Sobraniei. În mesagiul de tron se dă expresie satisfacției pentru liniștea ce domnesce în întregul principat și se enumeră proiectele de lege, ce vor fi în sesiunea presentă, dar' despre situația externă nu face nici o amintire.

Sciri personale.

— Numire. Dl Dr. Emil Pușcariu, fost asistent la institutul bacteriologic din Bucuresci și profesor universitar în Iași, s'a numit medic secundar la spitalul Sta Treime, dependent de epitropia S. Spiridon. — † **Henrieta Popovici Barcianu**, născută Wieser, soția dlui Aurel Popovici Barcianu, prim-comptabil al institutului de credit »Ardeleana« din Orăștie, a răposat la 24 Octomvrie, în vîrstă de 24 ani. — † **Moise Branisce**, protopretorul cercului Merceura, a încetat din vieață la 13/25 Octomvrie a. c., în vîrstă de 57 ani.

Cu l-a Octomvrie v. 1891

se începe

Abonament nou

la

„FOAIA ILUSTRATĂ“.

Abonamentele se fac cu multă înlesnire atît în monarchie, cât și în România prin mandate postale (*Posta-utalvány — Post-Anweisung*).

Se recomandă abonarea timpurie pentru regulata expediție a foii.

Domnii abonenți sînt rugați a ne comunica eventual prelîngă localitatea unde se află și **posta ultimă**; ear' domnii abonați vechi spre ușurare pot lipi pe mandatul postal **adresa tipărită** dela fășile, în care li-s'a trimis foaia până acuma.

Administrațiunea „Foaiei Ilustrate“.

Exemplare complete dela începutul anului se mai pot căpăta la administrațiune.

Editura Institutului Tipografic, societate pe acții în Sibiu. — Redactor responsabil: **Dr. D. P. Barcianu.**

Tiparul Institutului Tipografic, societate pe acții în Sibiu, sub responsabilitatea lui Ioan Popa Necșa.